

زنجانین دگرلی صنغچیلریندن ایبی تارچی (ابراهیم مرادی)

• محمد رزاقی (زنگان)^۱

۱۳۱۵-جی ایلده قئیدارین نویوس کندینده آنادان اولور. آتاسی فوغان علی، ساز آشیغی ایدی. آتاسی نین یانیندا توپلاردا، ییغوالاردا اشتیراک ائدن ابراهیم اینجه- اینجه قوال چالمانی کئچل ممد موهاجیردن (باکی دان گلمه) اؤیره نیر. قوالین بوتون سیرلرینه بییه لنیر. رینگلری ایسه دنه- دنه قوالدا دؤشورور. ۱۷ یاشینا یئتیشن ابراهیم، صئیفی مورادی ایله کندلریندن قاچیب زنگانا گلیرلر.

ایبی قهوه ده قوال چالماقلا یاواش- یاواش تانینیب یان- دؤوره ده اولان کندلرین توپلارینا گئدیر. بیر سوره آشیق عوض حیدری یه قوالچی اولور. آشیق عوض زنگان- سین آدلیم آشیقلاریندان ساییلیردی. (عوضین بالابانچیسى دا صفر ایدی). ایبی چالان رینگلردن یوزبیر، واغزالی، عیننابی، قشنگ، تیفلیسى، بخته وری، قازاغى، لیزگى، ... عیبارتدیر. ایبی او زماندان برى قوال دونیاسى نین باشچیسى ساییلیردی. آشیق عوض دن سونرا تارچی حمیدخانا (باکی دان گلمه) قوالچی اولور. حمیدخان یالنیز تار اؤیرتمگه زنگانا گلمیشدی. حمید خانین یانیندا تار چالماغى دوزگون اؤیره نیب قوالی بوراخیر. ایبی نین تار چالما زمانى ایمران قوالچی اونا امکدش اولور. ایبی ایله ایمران- ین گئجه- گوندوزلری بیرلیکده گئچیردی. ایمران ایبی یه الیندن گلن یاردیمی ائدیردی. اؤز ائوینده ایبی تارچی یا یئر وئرمیشدی. ایبی نین اسکیکلرینه ایمران یئتیشیردی. ایمران، اؤله نه جن ایبی نی اؤز یانیندا ساخلادی. ایمران اؤلندن برى ایبی تارچی ایسلامى قوناق ائوینده بیر اوتاق توتور. گئجه لر اوردا تاریم دان گلن یولچولارا اؤز تارى ایله موسیقی ایجرا ائدیردی. تانینمیش بالابانچی ممى عیبادی ایبی ایله توپلاردا بالابان چالارمیش. ممى دن سونرا ارمنى آراکیر ایبی تارچی یا بالابانچی اولموشدور. ایبی گؤزل ایفاچیلیغى ایله زنگانین بوتون ییغوالاریندا، شنلیکلرینده اشتیراک ائدیردی. اونون باجاریقلاریندان

^۱ اگه بیلیم یوردو تورک دونیاسى ادبیاتلاری یوکسک لیسانس اؤیرنجیسى (axarsu.bulanmaz@gmail.com).

بیری ایسه هاوالارین دگیشمه سی ایدی. چالدیغی هاوانی باشقا هاوا یا اینانیلماز درجه ده ایلگی وئریب سؤزو دئییشردی. دقتله قولاق وئرن موسیقی چیلر، هاوانین دگیشیلمه سینی آنلاردیلار.

ایبی تارچی یانیندا چوخلو قوالچیلار قوال چالیب ایبی ایله امکدش اولموشلار. اونلاردان ایمران، حسین زرگر، ممد زرگر، علی رزاقی، ایوب توآبی و ... سایماق اولار. ایبی تارچی نین آسمی (تنگه نفس لیگی) اونون اوخوماسینا مانع اولابلمیردی. ایبی نین یولداشی ایوب توآبی بئله دئییر: «واخت اولاردی تویدا گئجه ساعات ۱۰-دان سحر ساعات ۴-ه دک آردیجیل تار چالیب اوخوباردی.» دوکتور حاتمی ایبی نین خسته لیگینه گۆره چوخلو یاردیم اندیردی. او جمله دن پولسوز اونا باخما، داوا یازما، اؤزوندن ایبی به پول وئرمه.

ایبی نین تارلا بیرینجی توپو زنگان دا قدرت خیبری نین توپو اولموشدور. ایبی نین بیرینجی تارینی ۱۳۶۲-جی ایله بیجار حاکیمی الیندن آلیب سیندیریر. ایبی، تاریندان اؤترو بیر آیا یاخین آغلایر. بو حادثه یه یسئتیک اولان حمید خان یین حیات یولداشی (بو زاماندا حمیدخان دیری دئییلدی) حمیدخان یین تارینی ایبی به وئریر. حمیدخان باکی دان گلنده بو تار اؤزو ایله گتیرمیشدیر. حمید خان یین تارینی ایندیسه جواد بدل خان یی جنابلاری ساخلایر. محرم و صفر آیلاریندا ابراهیم ارمیه ده درویش لیک ایشینه باخاردی. علی حضرتلری نین شائینه شعرلر اوخویارمیش. ایوب توآبی جنابلاری

دئییر: «۱۳۶۵- ده تهران دان زنگانا آغاسی آدیندا موسیقی کارشیناسی گلیمشدی. کارشیناس زنگان دا اولان چالیجیلارا نظارت اندیب، ایوب جنابلارینا بئله دئمیشدی: «ایبی نین اوستونه ساز چالان و قوال چالان یئر اوزونده تاپیلماز. بونون بارماقلاری سئحیرلی دیر.»»

کارشیناس ایوبدان ایسته بیر دفعه اولورسا دا ایبی تهرانا گنبدیب جشنوارهده قوالا چالسین. آنجاق آسمینا گۆره بو ایش باش وئرمیر. ایبی تارچی عؤمرونون سونونا قدر ائولنمه میس، سوبای قالمیشدی. آشیق علی رزاقی جنابلاری دئییر: «ایبی قوالدا چیلتیک سسینی بوتوو الی ایله چیخاردادی.»

۱۳۶۹-جو ایلین پاییزیندان ۶۹ گون گنچمه میسیدی آسم مرضی ایبی تارچی یا زور گلیر. سئحیرلی بارماقلارین بییه سینی صنعت دونیاسیندان آلیب قاچیردیر. دئییلنره گۆره، ایبی نین اؤلوم مراسیمی یولداشلاری طرفیندن طنطنه لی قورولور. ایوب توابی جنابلاری ایبی نین اؤلوم مراسیمینی بئله سؤیله ییر: «چوخ گۆزل یئرلی- یئرینده مراسیم گنچیریلدی. اؤلوم خرجینی قولو جمیلی (۵۰ مین)، غضنفر سفیدگر، ایوب گیلین عایله سی بیرلیکده وئرمیشلر. زنگانین چالغیچیلاری ایبی نین قبری اوسته گلیمیشدیلر. قریستاندا نچه میز دوزولموشدو اوستونده پورتاغال، حالوا (حالوالار دوندورما چؤرگی آراسیندا یئرلشمیشدی). هر کیمسه یه بیر پورتاغال بیر حالوا، آیری- آیری میز لرین اوستونده وار ایدی (زنگاندا خورما ایچینه گیردکان قویما بو مراسیمدن باشلاندى). او گونه کیمی هئچ کسه بئله بیر مراسیم گنچیریلمه میسیدی. آغیر بیر مجلس سانکی بیر ائیل باشچیسینی نین اؤلوم مراسیمی ایدی. آرتیرمالی یام رحمتلیک ایبی تارچی چوخ گۆزو پاک بیر آدام ایمیش. ایبی نین اوخودوغو کاست ناوارلار ایندی ده ائولرده ساخلانیلیر. هر کاستده «ای دریا کنار کشتی گلیری/ کشتی ایچینده رشتی گلیری» ماهنیسی قولغا دگیر. ایبی آلچاق بوی، قارا گۆزلو، ائلدار، دوزگون گئیملی ... اؤزللیکلرینه مالیک ایدی.

بالابانچی فخی نصیری دئییر: «قولام قهوه سینده اوتورموشدوق. رحمتلیک ایبی ده اورادا ایدی. تبریزلی آشیق ائلیاس، یانیندا بیر نچه یولداش قهوه ده سازی دیلندیریردی. ایبی دئدی ائلیاس سازی وئر بیر من چالیم. ائلیاس سازی وئرن زامان اونو کۆکدن سالدی. ایبی سازا میضراب ووران کیمی یانیندا اوتوران ایوبا دئدی: سازی کۆکدن سالیبیر. ائله بو زامان بالابانچی رشید عسگری قهوه نین قاپیسیندان ایچری گیردی. ایبی سسله دی: رشید دوردوغون یئرده بیر زو توت، سازی کۆکله ییم. ایبی ایله رشیدین یئددی متر آرالاری واردی. رشید تله که زو توتماق همین ایبی دئدی: بسدی رشید، ساز کۆک اولدو. بیر پیش درآمد ایشله دی. سونرا کسمه کرمی نی چالیب اوخودو. آنجاق ائلیاس گۆردویو ایشه پئشمان اولدو. کسمه کرمی دن سونرا سازی یئر قویوب قوالی اله آلدی. نچه رینگ ایشله دی. اللریندن باشقا قیچی ایله ده رینگی گۆزل آیدینجاسینا چالدى.» ایبی نین قوال چالماسینی هر کیمسه گۆرسه ایدی بارماغی آغزیندا اونا حسیران اولاردی.

یئری وار بورادا ایوب توابی^۲ جنابلاریندان وئردیگی بیلگیلره گۆره اؤز تشکور و مینتدارلیغیمیزی بیلدیریب اونلارا ساغلیق و اوزون عؤمور و ابراهیم مرادی جنابلارینا روحونون شادلیغینی دیله یک. قبیر داشی اوسته یازیلان شعرله بو یازییا سون وئریریک:

^۲ ایوب توابی (ساندویچی) دوغوم ۱۳۲۸. آتاسی نین آدی: محمود. دوغوم یئری: زنگان. توپلاردا آشیق لارلا بیرلیکده پول آلمادان قوالا چالیب اوخویار.

آیاقدان دوشموشم ساقی، الیمدن دوت آیاغیلین
الینده ساغر زَرین گۆروم همواره وار اولسون.
قیزیل گول غنچهسی میثلی منیم بو قان اولان کۆنلوم
آچیلماز بیر ده عالمده اگر یوز مین باھار اولسون ■